

doc.: 1381-86, Eiximenis.

«Havia aquí imatge de Atto e Bronica, qui primer féu drap, e *debanà*, sa muller, qui primerament trobà filar», Eiximenis, *Regiment <de Princeps>*, § 31. «No l'han per res, / e més que més / si les complau, / com fan l'esclau / lo tracten, manen: / axí l' *debanen* / com un cabdell», JRoig (*Spill*, 524); «no vol cosir / car prest exorba; / perquè'l cap torba / ni *debanar!* / per no sullar / mans de saliva, / filosa squiva / ---» (id., 4259); «dues fembres se barallaven sobre un capdell de fil; e quan vengueren denant lo jutge --- los demanà sobre què havien *debanat* lo capdell de fil; la una dix sobre un troç de carbó, e l'altra dix sobre un troç de drap», *Rec. d'Eximilis e Mir.*; «*lo ram o madexa*: panus, mataxa; lo *dabanell* o *debanadora*: girgillus; *debanar lo fil*: ducere filum in girgillum», OPou (*TbPu.*, 311). Encara que no transmès pels textos llatins, la presència del mot en quasi totes les llengües romàniques prova que era ja d'ús general en llatí vulgar: port. *dobar* (<*dobāar* <*debāar*), cast. *devanar*, oc. *debanar* (potser amb una variant arcaica *debenar, com ho faria suposar el gascó *debià*),¹ sard *demanare*, it. *dipanare*, roms. *depinā* (un fr. ant. *devenere* és d'existència dubtosa). La -P- s'ha conservat sorda fins recentment a l'Alt Aragó, si bé només en els veïnats alts de Bielsa (Badia).

DERIV.: *Debanadora* [1380]: d'ús general en tot el domini: la tinc anotada fins a l'Alt Pallars: *debanadôres* Vall Ferrera, *dabanadôres* Cardós, 1932-4, on les usen per elaborar el lli i per a fer el cabdell; i fins als Ports de Morella (Xiva, 1961); cf. supra el que en diu OPou; *debanadoretes* (*demanadorêtes*) nom d'una herba silvestre a St. Mateu del Maestrat (1961). *Debanador*. *Debanal*. *Debanament*. *Debanat*. *Debanejar*. *Debanell* [1492]; *dabanell* supra, OPou, usat com a forma gironina, a diferència de la general i val. *debanadores*. *Debanelles* (1577). *Debaneres* 'debanadores': en particular és la forma ross. (P. Vidal, *Vida del Pastor*, p. 15), i del Cardener: *El Pi de les Debaneres* és el nom de dos arbres molt conspicus, en el terme de Navès-Busa i l'altre en el de Castellar de la Ribera, notables per les quatre grans branques que fan al capdamunt, i que la gent del país anomena per comparança unes *debaneres* (1963, 1964).

¹ Per a aquest cf. el que dic del port. *espíar*, en el DCEC II, 391, en particular 391b1. En tot cas la caiguda de la -N-, tant en aquest com en el port. *debāar* > *dobar* prova que la nasal etimològica era una N simple no doble i que per tant no es pot partir d'un *DEPANNARE derivat de PANNUS, com volia Ronjat, *Gramm. Ist. Prov.* II, 147.

Debat, *debatec*, *debategament*, *debategar*, *debatiment*, *debatre*, *debatuda*, *debatut*, V. *batre* *Debellació*, *debellar*, V. *bèllic* *Debellir*, *debellit*, V. *bell*

DÈBIL, pres del ll. *dēbilis* id. □ 1.ª doc.: fi S. XIII.

Ja apareix algun cop en Llull, poc sovint; i en les *VidesR*: «L'enfant fo malaute, axí que hom no-s pen-

sava que-n pogués escapar; adoncs lo rey dix a la regina: —Verament és *dēbil* lo teu Déus, qui no pot fer viure negun qui sia bateyat en son nom» (f° 215v2, traduïnt *vere debilis*, 659.21); de nou allà 244v2. Era poc usat per aquell temps, en què generalment es troba *frèvol* (també en les *VidesR* i en Llull); en el S. xv ja era més usual: «posaria la mia dèbil persona a tot perill de mort per posar en llibertat tant de poble cristià», JoMartorell (Ag. I, 30). La influència metafònica de la *i* postònica (conservada per cultisme en aquest mot) féu que algun cop es canviés en *dibel* > *díbol*, com veiem en el sentit de 'baldat' en «lo malvat batle fé el manament del rey --- e tantost que la dona fon en l'aygua --- lo malvat batle restà *díbol* de tots sos membres», *La Comtessa Fidel* (NCL XLVIII, 112; grafiat *diboll*, S. xiv, *AlcM*, s. v.). Altres vegades es digué *dèbol* (1617, *AlcM*) i *deble* adj. (S. xv, id.). De *deble* adj., substantivat, amb el sentit primitiu de 'el dèbil que un té per una cosa' (fr. *il a un faible pour*) però encreuat amb *demble* (veg. *AMBLAR*) en el sentit de 'tarannà o tremp d'algui', 'el seu humor natural', degué venir el tort. *deble* en el sentit d'"idea humorística". En el llenguatge col·loquial modern, *dèbil* s'usa substantivat amb l'acc. +'flaca, inclinació tolerada i poc profitosa': Francesc Macià deia a Coromines, quan el sorprenia a la penya nocturna del Cafè de Catalunya: «el convidó a unes rodanxes de pernil: perquè vostè hi té un *dèbil*»: de la necrologia de Macià per Coromines, publ. el 25-XII-1933 (i reproduïda a les *O. C.* d'aquest, 1501).

DERIV.: *Debilesa*, 1901: «Capolat de fatiga y *debilesa*» [MVayreda, *Punya.*, § 14, p. 220]. *Debilitar* [1398, BMetge; *dibilitar*, S. xv, *AlcM*]; *debilitació* [id., id., ed. Riquer, 190.19]; *debilitador*; *debilitant*; *debilitat* [Llull]. *Debilitós*. +*Debileri* 'debilitat, corimori': se sent en el Montseny: «encara que mengueu, si beveu d'aquella font tot seguit torneu a tenir *dabilèri*: no hi ha cap aigua que corrompi tant», Riells de M. (1964). *Delibat*, 'moviment agitat' («*trajin*», PzCabreró): «quan s'allota es despertà, amb aquella remor, i aixecà una miqueta es cap i aficà uis, nas i morros dins es pastigot de ses farinetes, no vulgueu sebre l'esglai que tengué --- En Pere, que llavor va veure s'erro, pigà fugir i s'aficà dins es lilit, vora es mossènyer; qui havia sentit tot es *delibat* i li digué: —Què has fet, tros d'ase? M'has d'afrontar!», Castelló (*Rond. Eiv.*, 85); *delibatar* 'desvariejar, moure molta activitat': *es malalt ha delibat tota la nit* 'ha desvariejat, ha gemegat o ha estat desficiós': probablement es va partir del verb *debilitar* > *debelitar i metàtesi *delibetar*, pron. com *-atar*, en el sentit de 'desficiar-se com un malalt dèbil per la febre' i d'ací 'moure soroll, agitar-se'; d'això un postverbal secundari *un delibat*, sentint el verb com una formació en *-atar* (*enfigatar*, *escarcatar*, etc.). Amb una evolució fonètica diferent es formaria *debolit* m. a la zona vigatana (*AlcM*), també *deborit* m. (*DAG.*), que també tenen el sentit de 'soroll de cridèria' i 'munició de coses confuses'; contaminat per *bullit* 'confusió', *debullit* com escriví Genís i Aguilar.